מבט על
INSS
המכון למחקרי ביטחון לאומי
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES
אוניברסיטת תל אביב
TEL AVIV UNIVERSITY

בין סנקציות למצור ימי: הקשרים הכלכליים בין סין לאיראן בצל המלחמה

תומר פדלון, רז צימט, גליה לביא, ג'סי ויינברג | גיליון 2226 | 24 בנובמבר 2026

מלחמת "שאגת הארי" והמצור הימי האמריקאי על איראן חשפו את הפער בין הצהרות איראן וסין על שותפות אסטרטגית לבין מגבלות היחסים בין שתי המדינות. ערב המלחמה רכשה סין כ-90 אחוזים מייצוא הנפט האיראני, כ-1.4 מיליון חביות ביום, אך ביולי-ספטמבר 2026 צנחה הכמות לכ-300 אלף חביות. סין נתונה במארג אינטרסים סותרים בין מחויבותה הנמשכת לאיראן לבין הצורך שלא לסכן את קשריה עם ארצות הברית ומדינות המפרץ ולא להיגרר ישירות למשבר. איראן, מצדה, תלויה בסין בהיעדר חלופות כלכליות ומדיניות ממשיות, על אף אכזבתה מתמיכתה המוגבלת. ארצות הברית חותרת להגביר את הלחץ על טהראן, אך תלותה בחומרי גלם סיניים ורצונה לייצב את היחסים עם בייג'ינג מגבילים את נכונותה להחריף את הסנקציות המשניות נגד גורמים סיניים – גם במחיר פגיעה ביעילות הלחץ הכלכלי על איראן.

פרוץ המלחמה באיראן בשלהי פברואר 2026 והמערכה הכלכלית שהתפתחה בעקבותיה הציבו מחדש במוקד הדיון את טיב היחסים הכלכליים בין סין לאיראן. בשנים האחרונות נתפסת סין, הכלכלה השנייה בגודלה בעולם, כגורם המסייע להישרדות משטרים הנתונים תחת סנקציות. בהקשר זה, איראן היא מקרה בוחן למידת נכונותה ויכולתה של בייג'ינג לספק חלופה כלכלית למדינות המתמודדות עם בידוד בינלאומי ואף מצור ימי.

היקף הקשרים הכלכליים בין סין לאיראן

בשנים האחרונות מהווים הקשרים הכלכליים בין איראן לסין גלגל הצלה חשוב לכלכלה האיראנית ולהישרדות המשטר, אך הם רחוקים מלמלא את הפוטנציאל הכלכלי שלהם. החרפת הסנקציות האמריקאיות ויציאתן של חברות מערביות מהשוק האיראני דחפו את טהראן לאמץ את מדיניות "המבט מזרחה" ולהעמיק את תלותה בבייג'ינג. למרות שהסכם הגרעין שנחתם ב-2015 פתח פתח לחידוש הקשרים הכלכליים עם המערב, פרישת ארצות הברית מההסכם ב-2018 והשבת הסנקציות חיזקו את מעמדה של סין כשותפת סחר מרכזית של איראן וכמקור חיוני לשמירה על הכנסותיה ולצמצום השפעת הבידוד הכלכלי. במקביל, שאיפת סין למצב את עצמה כחלופה לארצות הברית בסדר העולמי המשתנה, תוך הרחבת השפעתה באמצעות מנופי סחר והשקעות, באה לידי ביטוי מובהק גם בזירה האיראנית. על אף הניסיון האמריקאי לבודד את איראן, זו הצטרפה ב-2023 לארגון שאנגחאי לשיתוף פעולה אזורי וב-2024 ל-BRICS. סין הגדילה לעשות ואף חתמה עם איראן במארס 2021 על הסכם שיתוף פעולה ל-25 שנה שנועד לקדם שיתופי פעולה בתחומים רבים, ובמרכזם אספקת נפט איראני לסין בתמורה להשקעות סיניות באיראן המוערכות במאות מיליארדי דולרים.

תרשים 1. ייצוא סחורות מסין לאיראן (במיליארדי דולרים)

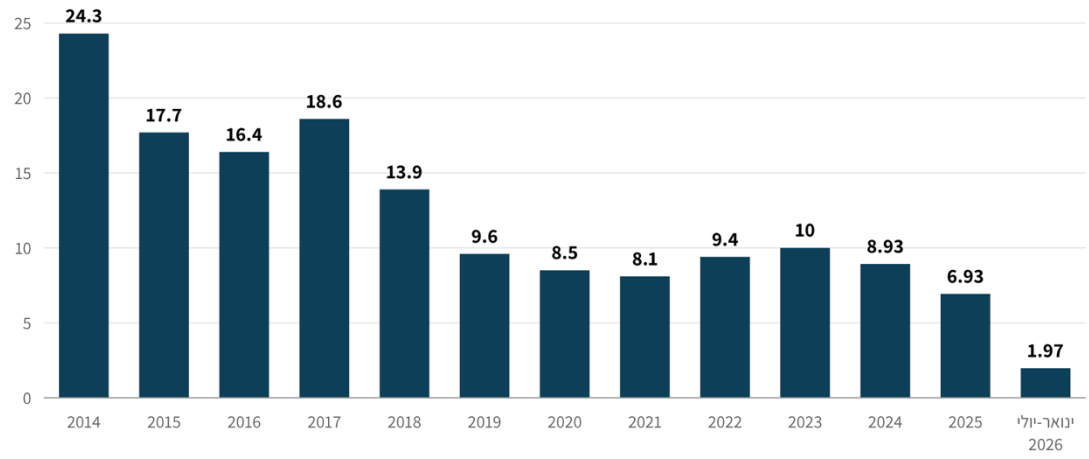

מקור: COMTRADE

חרף הסכמים אלה, עיקר היחסים הכלכליים בין שתי המדינות נשען בפועל על ייצוא נפט איראני לסין מצד אחד, ועל ייבוא איראני של מגוון סחורות סיניות מצד שני. הייצוא הסיני לאיראן מתאפיין במגוון רחב של מוצרים, אך באופן מסורתי מתרכז בשלוש קטגוריות עיקריות: מכונות וציוד מכאני, לרבות משאבות, דודי חימום ומנועי בוכנה; כלי תחבורה, בעיקר מכוניות פרטיות ואופנועים, לצד חלקי חילוף; ומוצרי אלקטרוניקה. הא-סימטריה ביחסי הסחר בין המדינות בולטת בנתוני COMTRADE לשנת 2025. הייבוא האיראני מסין בשווי 6.93 מיליארד דולר הסתכם בכ-12% מכלל היבוא של איראן, שהגיע ל-58 מיליארד דולר. זאת, בעוד שהייצוא הסיני לאיראן היווה כ-0.2% בלבד מכלל ייצוא הסחורות של סין, שהסתכם ב-3.77 טריליון דולר. לצד זאת, נתונים אלה משקפים את הסחר הישיר בין המדינות ואינם מביאים בהכרח בחשבון סחורות סיניות המגיעות לאיראן דרך מדינות שלישיות. כך, למשל, כשליש מהייבוא האיראני מגיע מאיחוד האמירויות, וחלק ניכר ממנו, לפי הלמ"ס הסיני, מגיע מסין. אולם, יש לציין כי נתונים אלה אינם משקפים את הפוטנציאל הגדול של הייצוא הסיני, כפי שמתבטא בהיקף הייצוא הסיני הכולל בשנים האחרונות. מה שמגביל את הייצוא הסיני לאיראן הוא החשש של חברות סיניות ממשטר הסנקציות האמריקאי.

מן העבר השני, הייבוא הסיני מאיראן מתמקד בסיפוק צרכיה האנרגטיים של סין באמצעות נפט הנמכר בהנחות משמעותיות. כפי שמשתקף בנתונים (תרשים 2), למעט ירידה במשבר הקורונה, המגמה הכללית מעידה על עלייה ניכרת הן בהיקף יצוא הנפט האיראני לסין והן בנתח של סין מכלל ייצוא הנפט מטהראן. בשלוש השנים שקדמו למצור האמריקאי ביולי 2026, התייצבו המספרים על ייצוא של כ-1.4 מיליון חביות נפט לסין. בתקופה זו נותרה סין היעד לכ-90 אחוזים מייצוא הנפט של איראן, בעוד שחלקו של הנפט האיראני מכלל ייבוא הנפט הסיני עמד על כ-12 אחוזים.

תרשים 2. ייצוא נפט מאיראן לסין

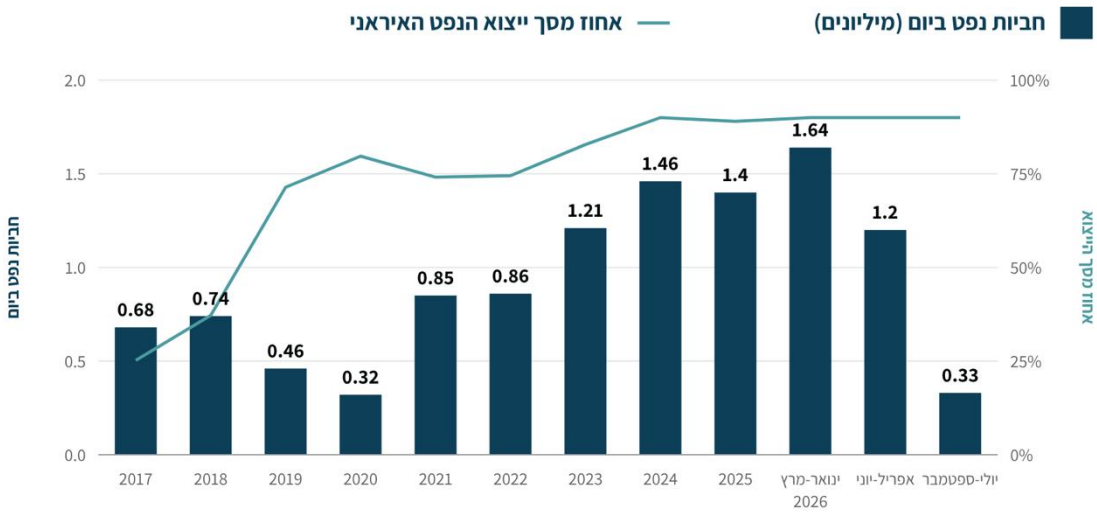

מקור: United Against Nuclear Iran, Kpler, Statista

עם זאת, חרף הציפיות הגבוהות בטהראן כי ההון הסיני יסייע בשיקום התשתיות הרעועות במדינה, סין כמעט אינה מממשת השקעות ישירות באיראן. היקף ההשקעות שהוזרמו בפועל נותר נמוך מאוד בשל חששן של חברות סיניות מחשיפה לסנקציות אמריקאיות. פער זה מחדד את הא-סימטריה המבנית ביחסים כפי שהתפתחה מאז פרישת ארצות הברית מהסכם הגרעין: סין נהנית מגישה רציפה לנפט מוזל ומביסוס השפעתה האזורית, בעוד איראן נותרה תלויה בשוק הסיני כמוצא משמעותי לשרידות כלכלית בצל הבידוד הבינלאומי.

השפעת המלחמה והמצור האמריקאי

המלחמה באיראן והטלת המצור הכלכלי והימי ההדוק ביולי 2026 המחישו את הפער בין ההצהרות בדבר שותפות אסטרטגית ארוכת טווח לבין יכולתה של שותפות זו לספק לאיראן תמיכה כלכלית ואסטרטגית בעת מלחמה. בייג'ינג נמנעה מגינוי ארצות הברית – בתחילה גם על רקע המפגש הצפוי של טראמפ עם הנשיא שי במאי 2026 – והסתפקה בהצהרות כלליות ובקריאות להפסקת אש. היא הקפידה לשמור על עמימות ולא לנקוט בעמדה ברורה לטובת אחד הצדדים, על רקע הקשרים ההדוקים בין סין לבין איחוד האמירויות וערב הסעודית, שסבלו מהתקפות איראניות על שטחיהן. במקביל, באופן לא רשמי, נפוצו ידיעות על אספקת חומרי גלם מחברות סיניות לאיראן, ובהם נתרן פרכלורט המשמש חומר מוצא למנועי טילים, רכיבים דו־שימושיים ואף מידע מודיעיני ולווייני.

המלחמה באיראן לא שיבשה רק את אספקת הנפט האיראני לסין, אלא פגעה גם בזרימת האנרגיה מאזור המפרץ הפרסי כולו. התפתחות זו הציבה איום ישיר על הביטחון האנרגטי הסיני. עם זאת, בייג'ינג נערכה מבעוד מועד לתרחיש של מחסור. כפי שניתן לראות בתרשים 3, במהלך המחצית השנייה של 2025 וברבעון הראשון של 2026, הגבירה סין את קצב רכישות הנפט במטרה לעבות את עתודות הנפט שברשותה. הערכות שונות מצביעות על כך שערב פתיחת המלחמה היו לסין עתודות מרשימות של כ-1.2 מיליארד חביות, מה שהעניק לה מרחב נשימה ממושך ומנע פגיעה בכלכלה. במקביל, בסביבה של אי-ודאות גוברת, צמצמה סין את הביקוש לנפט. כך למשל, בחודש יוני עמד הייבוא לסין על כ-7 מיליון חביות ביום בלבד, הייבוא הנמוך ביותר זה עשור. ירידה יזומה זו בביקוש הסיני היא אחד ההסברים המרכזיים לכך שמחירי הנפט העולמיים לא זינקו לרמות שיא בעקבות המלחמה.

הירידה בייבוא הנפט של סין ניכרת הן בייבוא ממדינות העולם והן בייבוא מאיראן, אולם היקף הירידה וקצב השינוי אינם בהכרח זהים בשני המקרים. לפי נתוני חברות מעקב הנפט (תרשים 2), ברבעון הראשון של השנה ייבוא הנפט מאיראן הגיע ל-1.64 מיליון חביות ביום. נתון זה כולל את חודש מארס, שבו איראן המשיכה לייצא נפט כתוצאה מהרצון האמריקאי להגדיל את ההיצע העולמי ולמנוע משבר חריף יותר. ברבעון השני של השנה חלה ירידה ל-1.2 מיליון חביות ביום – מה שמשקף ירידה של כ-25 אחוז בייצוא לסין. בחודשים אלה חלה ירידה של כ-40 אחוזים בייבוא הנפט של סין, מגמה המשקפת את הקושי להוציא נפט מהמזרח התיכון ואת הירידה בביקושים של סין עצמה.

תרשים 3. כלל ייבוא הנפט לסין (במיליוני חביות ליום)

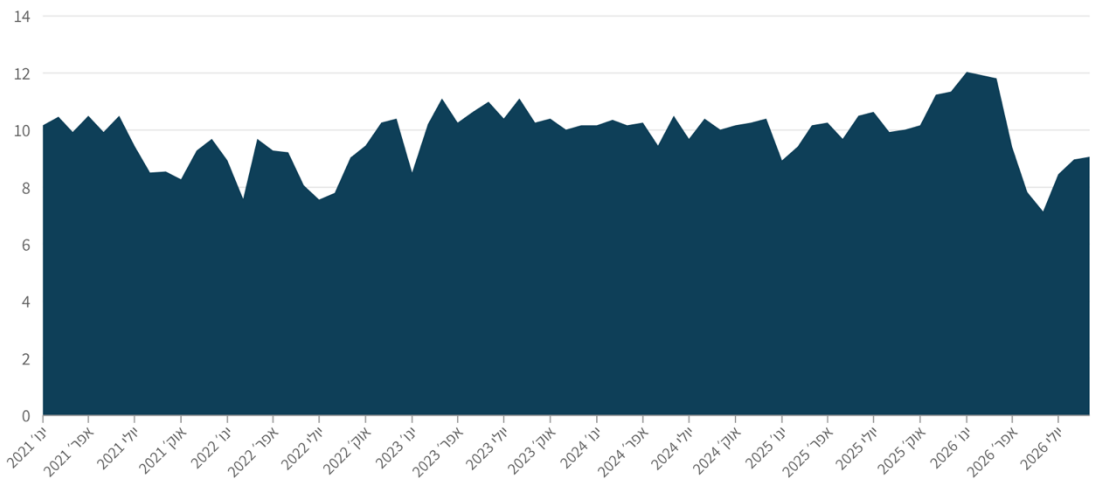

מקור: tradingeconomics; eia

התפנית החדה ביותר החלה עם המצור האמריקאי ביולי 2026. המצור וההחמרה באכיפה הימית שינו את תנאי הפעילות של העברת הנפט לסין. הגברת הסיכונים הכרוכים בהובלת נפט איראני, ובכלל זה הפגיעה ביכולתו של צי הצללים לפעול, הקשתה על המשך שינוע הנפט וחשפה גם את בתי הזיקוק הקטנים בסין ללחץ מוושינגטון. בנסיבות אלה, גם ההנחות שבהן הציעה איראן את הנפט שלה לא בהכרח הספיקו כדי לפצות על הסיכונים התפעוליים, המשפטיים והפיננסיים. לכן בחודשים יולי-ספטמבר ייבוא הנפט מאיראן לסין צנח לכ-300 אלף חביות ביום, בשעה שהייבוא הכולל של נפט לסין עלה לכ-9 מיליון חביות ביום. העלייה הזו מוסברת בין השאר בהגברת הייצוא ממדינות כמו ערב הסעודית, בזכות אבטחת נתיב השיט במצר הורמוז על ידי חיל הים האמריקאי.

בפועל, הטלת המצור הימי הביאה לצמצום עד כדי עצירה כמעט מוחלטת של ייצוא הנפט האיראני. למעט כמויות מוגבלות (שגם הן קטנו באופן משמעותי בחודש ספטמבר) המוערכות בכמה מאות אלפי חביות ביום ועשויות להגיע ליעדן באמצעות נתיבי שינוע חלופיים, ובראשם נתיבים יבשתיים, איראן מתקשה להמשיך לייצא נפט בהיקפים משמעותיים. עם זאת, יש להביא בחשבון גם את מלאי הנפט שכבר יצא מאיראן ונמצא בים, המוערך בכ-10–20 מיליון חביות. אף שמדובר בכמות משמעותית, רובה, אם לא כולה, כבר נמכרה לסין, ולכן אין לראות בה עדות להמשך שוטף של ייצוא הנפט האיראני, אלא בעיקר שיקוף של משלוחים קודמים שטרם הגיעו ליעדם. המשמעות המרכזית היא שמספטמבר 2026 ואילך, סין למעשה חדלה לייבא נפט איראני בהיקפים משמעותיים. במילים אחרות, הרכיב המרכזי ביחסים הכלכליים בין שתי המדינות נפגע משמעותית. התמונה המתקבלת מדגישה עוד יותר את הא-סימטריה ביחסים בין שתי המדינות כפי שבאה לידי ביטוי זמן רב לפני סבב המלחמה הנוכחי. סין יכולה לפצות על הירידה באספקת הנפט האיראני באמצעות הגדלת הייבוא מספקיות אחרות ושימוש במאגרים האסטרטגיים. עבור איראן, לעומת זאת, הפגיעה בייצוא הנפט לסין עלולה להתגלגל במהירות למשבר תקציבי ולצמצם את יכולתה לממן את המשך הלחימה.

לשיבוש בייצוא הנפט האיראני מתווספת פגיעה משמעותית גם באבן היסוד השנייה של היחסים הכלכליים בין המדינות – הייצוא הסיני לאיראן. לפי נתוני הסחר בין המדינות, בשבעת החודשים הראשונים של שנת 2026 (ינואר-יולי) חלה ירידה של כ-52 אחוזים בייצוא הסיני לאיראן. הסיכונים בייצוא לאזור מלחמה, הקושי להעביר תשלומים עם החרפת הסנקציות והמעקב, וייתכן שגם הירידה בהכנסות איראן מייצוא נפט פגעו משמעותית ביכולת איראן לייבא מוצרים מרחבי העולם בכלל ומסין בפרט. ייתכן שתופעה זו החריפה עוד יותר נוכח הידוק המצור מחודש יולי, אך עדיין אין נתונים אמינים לבסס טענה זו. מה שכן ניתן לומר הוא שההחלטה האמירתית מחודש אוגוסט לנתק קשרים כלכליים עם איראן היוותה מכה נוספת למשק האיראני בכלל ולייבוא מסין בפרט. שכן, כפי שצוין לעיל, חלק מהייצוא הסיני לאיראן מגיע דרך איחוד האמירויות.

עם זאת, נתוני הסחר עלולים להטעות משתי סיבות מרכזיות. ראשית, ייתכן כי הסחר בזמן המלחמה היה משמעותי יותר ממה שדווח. האיראנים כבר הוכיחו בעבר יכולת יצירתית לעקוף מגבלות כלכליות ולבצע עסקאות מתחת לרדאר

האמריקאי. כך למשל, איראן הקימה רשת רכש חשאית, הכוללת יותר מ-5,000 חברות וסוכנויות הפועלות תחת קידומת השם MOD (משרד ההגנה), שנועדה לסייע לה לעקוף את הסנקציות המערביות ואת המצור הימי האמריקאי. מינואר 2025 ועד סוף יוני 2026 ייבאה הרשת ציוד צבאי, חומרי נפץ ומשאיות כבדות בהיקף של לפחות שני מיליארד דולר. שנית, חשיבותו של הייצוא אינה נמדדת בהיקפו בלבד, אלא בהרכבו ובאיכותו – ובמקרה האיראני, בחשיבותו למאמץ המלחמתי. חברות סיניות סיפקו רכיבים וחומרי גלם לשימוש רחפנים וטילים; חיבור למערכת הלווויינית Beidou, המספקת חלופה למערכת ה-GPS האמריקאית; וצילומי לוויין. יש לציין שאספקת הציוד לא הוכחשה על ידי פקידים סינים, שטענו שמדובר ברכיבים דו-שימושיים או כאלה שאינם אסורים על פי החוק הבינלאומי.

משמעויות

המלחמה באיראן תפסה את סין בתווך בין אינטרסים מנוגדים. מחד גיסא, הצורך לשמור על יחסיה עם טהראן ולחזק עמדה מנוגדת לארצות הברית. מאידך גיסא, הצורך לשמור על קשריה עם איחוד האמירויות וערב הסעודית, שתי מדינות שחשובות לסין הרבה יותר מאשר יחסיה עם איראן, במיוחד בהיבט הכלכלי. שלוש מדינות המפרץ הללו הן "שותפות אסטרטגיות" של בייג'ינג וגלישת המלחמה לעימות ביניהן לא הקלה על סין את המצב. נוסף על אי־רצונה של סין לקחת צד בעימות, יכולתה של בייג׳ינג להפעיל לחץ כלכלי על טהרן מוגבלת מכפי שנדמה ולדברי פקידים סינים, האיראנים גם לא נוטים להיענות בקלות לבקשות סיניות. לפיכך, לבייג'ינג נותר לבחור במדיניות עמומה של הצהרות רפות לצד סיוע לאיראן מתחת לרדאר, במידה שמספיקה לשמר את היחסים עימה, אך לא מספיקה להטות את הכף לטובתה. האפשרות להסלמה מחודשת בין הצדדים וסגירה ממושכת של מצר הורמוז אינן פועלות לטובת האינטרסים הסיניים, אולם בייג'ינג מעדיפה לספוג את הנזק הכלכלי הזה, אליו נערכה היטב, ולא לסכן את קשריה עם ארצות הברית ומדינות המפרץ משני צדדיו.

מבחינת איראן, מלחמת ״שאגת הארי״ חידדה את חשיבות השותפות עם סין כמקור לתמיכה מדינית, לקשרים כלכליים ולאפשרויות שיקום, אך גם חשפה את מגבלותיה. טהראן הרשמית ממשיכה להציג את היחסים כבחירה אסטרטגית ארוכת טווח, המבוססת על התנגדות לחד־צדדיות האמריקאית ועל אינטרסים משותפים בעיצוב הסדר האזורי והבינלאומי. לצד המסר הרשמי, בשיח האיראני ניכרים חששות מפני הפער שבין הציפיות מסין לבין נכונותה לשאת בעלויות למען איראן. פרשנים מדגישים שבייג׳ינג מבקשת לשמר את קשריה עם ארצות הברית ועם מדינות המפרץ, ואינה מוכנה להפוך את תמיכתה בטהראן לעימות ישיר עם וושינגטון. המצור הימי ופגיעתו בייצוא הנפט מחריפים קושי זה: העיתונות הכלכלית האיראנית מזהירה כי התדלדלות המאגרים הצפים והמעבר הסיני לספקים חלופיים עלולים לשחוק את מעמד איראן בשוק הסיני. מבחינת טהראן, טמון בכך איום כפול: אובדן הכנסות והיחלשותו של רכיב מרכזי בחשיבותה הכלכלית לסין – דווקא בעת שצרכי הסיוע והשיקום שלה גדלים. מנגד, קולות באיראן רואים במשבר הזדמנות להגדיר מחדש את תנאי השותפות באמצעות הרחבת השקעות סיניות, העברת טכנולוגיה והקמת מנגנונים שיבטיחו את יישום ההסכמים בין שתי המדינות.

מבחינת ארצות הברית, הקשרים בין סין לאיראן משפיעים לא רק על יעילותה של המדיניות האמריקאית כלפי טהראן, אלא גם על האסטרטגיה הגלובלית של וושינגטון ועל יכולתה להתמודד עם התחרות מול בייג'ינג. אף שהמצור הימי האמריקאי המחיש את יכולתה של ארצות הברית לפגוע משמעותית בייצוא הנפט האיראני ולצמצם את הכנסותיה של טהראן, שימור הלחץ לאורך זמן כרוך במחיר צבאי ואסטרטגי ניכר. פריסת הכוחות האמריקאיים במזרח התיכון נמצאת בהיקף חריג, מהגדולים מאז הפלישה לעיראק ב-2003, והיא מחייבת העברת אמצעים צבאיים משמעותיים מהמרחב האינדו-פסיפי, הזירה המרכזית של התחרות האסטרטגית בין ארצות הברית לסין. ככל שוושינגטון נדרשת להמשיך לאכוף את המצור, להגן על חופש השיט ולספק הגנה לבעלות בריתה באזור, כך גדל הסיכון שמשאביה ותשומת הלב האסטרטגית שלה יוסטו מהזירה שבה היא מבקשת לבלום את התעצמות סין.

במקביל, ממשל טראמפ החריף את הצעדים הכלכליים נגד איראן באמצעות תוכנית Operation Economic Outcast שהוכרזה על ידי שר האוצר סקוט בסנט ב-24 באוגוסט. תוכנית זו נועדה לפגוע קשות בכלכלת איראן, לצד מצור ימי שנועד לצמצם את הכנסות טהראן מייצוא נפט. עם זאת, התוכנית נמנעה מהטלת סנקציות על הבנקים הסיניים הגדולים ביותר או מוסדות פיננסיים בבעלות סינית שמסייעים לאיראן לעקוף את הסנקציות האמריקאיות. בכך באה לידי ביטוי אחת המגבלות המרכזיות של מדיניות הסנקציות האמריקאית: החשש מפני פגיעה ביחסים עם סין ומהסלמה כלכלית בין שתי המעצמות. בייג'ינג מחזיקה במנופי לחץ משמעותיים על וושינגטון, כפי שהמחישה תגובתה להכרזת טראמפ על מכסי ״יום השחרור״ באפריל 2025. בתגובה למכסים האמריקאיים, הגבילה סין את ייצואן של מתכות נדירות, החיוניות לייצור מגוון רחב של מוצרים תעשייתיים וכן למערכות ביטחוניות מתקדמות, ובהן טילים, מטוסי קרב ואמצעי לחימה נוספים. היכולת

הסינית להגביל את הגישה האמריקאית לחומרי גלם אסטרטגיים ממחישה כי החרפת הלחץ על איראן עלולה לגרור מחיר כלכלי וביטחוני רחב יותר עבור ארצות הברית, ובכך לצמצם את חופש הפעולה של וושינגטון באכיפת הסנקציות.

ביקורו של נשיא סין שי ג'ינפינג בוושינגטון בספטמבר המחיש את המתח בין הרצון להגביר את הלחץ על איראן לבין שאיפתו של טראמפ לייצב את היחסים עם סין ולקדם דטאנט בין שתי המעצמות. במהלך המגעים, ביקש הממשל האמריקאי להבהיר לבייג'ינג כי סיוע לאיראן, ובפרט סיוע צבאי או מודיעיני, אינו מקובל על וושינגטון. אולם, ב-12 באוקטובר הצהיר טראמפ כי אינו מאמין שסין ורוסיה מסייעות לאיראן. זאת, בניגוד להערכות מודיעין אמריקאיות על סיוע סיני ורוסי משמעותי לאיראן, לרבות סיוע מודיעיני, שסייע לרפובליקה האסלאמית לפגוע בבסיסים אמריקאיים באזור. ארצות הברית נאלצת לתמרן אפוא בין רצונה להחריף את הסנקציות נגד איראן לבין שאיפתו של טראמפ להפחית את המתיחות עם סין. השילוב בין התלות האמריקאית בייבוא חומרי גלם מסין החיוניים לתעשיות האמריקאיות לבין הרצון למנוע הסלמה ביחסים עם סין עלול להגביל את נכונות הממשל להפעיל לחץ כלכלי משמעותי יותר על טהראן, אם הדבר יחייב עימות ישיר יותר עם בייג'ינג.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.